

BÜYÜME VE BEDEN YAPISI ÜZERİNDEKİ ANTROPOMETRİK İNCELEMELER

J. M. TANNER,

J. HIERNAUX ve S. JARMAN

Çeviren: Armağan SAATÇIOĞLU*

I. GİRİŞ

a) Genelı

Dünyadaki farklı toplulukların büyüme ve beden yapısı üzerindeki karşılaştırılabilir verilerin toplanması için yürütülen bütün incelemelerin aynı tavsiyeleri dikkatle izlemeleri gereği esastır. Bununla birlikte aşağıda belirtilenler bu kuralı dışta bırakmaz: birçok araştırmacı bunlara daha başka ölçüleri ya da kendileri için özel ilgi konusu olan ölçüleri eklemek isteyeceklerdir. Çoğunun bunu yapacağı ümit edilir, fakat temel listeyi tamamlamaları şartıyla.

Bu bölümün hazırlanmasında IBP/HA (International Biological Programme (Human Adaptability) büyüme alt-komiteü, büyüme ve fizik incelemeleriyle ilgili olarak alanda çalışanların gereksinimlerini karşılamak için ellerinden geleni yapmışlardır. Taslağın yüzden fazla kopyesi, mevcut tavsiyelerin son şeklini almaunda önerileri ve eleştirilerinin göz önüne alınabilmesi amacıyla antropolojistlere, çocuk hastalıkları uzmanlarına ve diğerlerine gönderildi. Müellifler kendilerine tavsiye ve deneyimleriyle yardımda bulunmuş olan tüm kişilere bütün kalpleriyle teşekkür etme dileğindedirler.

Bu alanda araştırma yapan uzmanlar, ölçülerin birkaçında, örneğin boyda, burada verilen tekniklerin daha geleneksel yöntemlerden biraz ayrıldığını farkedeceklerdir. Bu adımı, ancak uzun yılların pratiği hize bu yeni yöntemin aslında geleneksel olandan daha güvenilir olduğunu gösterince attık. Bazı araştırmacılar bir ölçüyü her iki yöntemi de kullanarak kaydetmeyi ve böylece değerli karşılaştırmalar vermeyi dileyebileceklerdir.

* Bu çeviri Aralık, 1974'de teslim edilmiştir (ç.)

Genel olarak kullanılan birkaç ölçü salık verilen TEMEL LİSTE'ye alınmamıştır. Amacımız, ölçülerin bütün koşullar altında makul surette yürütülebilecek bir temel-hattını oluşturmaktır.

Alan çalışmasını çeşitli koşulları altında, deneklerin toplanması zor ölçme işleminden daha çok zaman alır ve daha büyük çaba gerektirir. Bu yüzden biz, azımsanamayacak sayıda ölçü (Temel Listede 21 tane) alınmasını salık veriyoruz, çünkü son derece basit bir ölçü serisi dizisi genellikle güç kazanılan fırsatın boşuna harcanmasıdır. Temel Liste iki kişilik bir ekip tarafından uygulandığı zaman 10-15 dakika alır. Antropometrik ölçüler hem alan koşulları altında, hem de bölgesel laboratuvarlarda aynı yolla alınabilecek şekilde seçilmişlerdir.

Bu bölümde, daha geniş kapsamlı bir antropometrik yoklama yapmayı diliyenler için 58 ölçülük daha uzun bir TAM LİSTE de kapsanmıştır. Tabii, herhangi bir ekip kendi özel amaçlarıyla bunlara başka ölçüler de ekleyebilir.

Araştırma pratiğiyle ilgili iki nokta belki burada zikredilebilir.

1. Eğer bir çalışmaya birden fazla antropolojist atandıysa, ölçüyü alanların, karşılıklı olarak ölçülerinin tekrarlanabilirliğini muntazaman kontrol etmeleri esastır.

2. Yeryüzünün bazı bölgelerinde doğum tarihleri kaydedilmemiş ve bu nedenle deneklerin kronolojik yaşları kesin olarak bilinmiyor olacaktır. Böyle olduğunda, doğum yıllarında olmuş sosyal ve tarihsel olaylara başvurmak suretiyle kesin ya da dikkatle tahmin edilmiş kronolojik yaşı saptamak için büyük çabalar gösterilmelidir. (Weiner, J.S., J.A. Lourie; 1969. s. xviii'deki Teknik Girişi görünüz). Çoğu durumda, gerekirse profesyonel yardımla bu yapılabilir. Bununla birlikte, bir çocuk denegin kronolojik yaşını elde etmek tamamen olanaksız olduğu zaman, çocuğa bunun yerine bir İskelet Olgunluk Sayısı verebilmek için el ve el bileğinin radyografisi (Weiner, J.S., J.A. Lourie; 1969.'da A4'ü görünüz) alınmalıdır. Farklı topluluklar ya da gruplar, örneğin belli bir iskelet yaşında boy yönünden karşılaştırılabilirler. İskeletsel olgunluk sayısı, kullanılan standartlara göre çocuğun, eğer ortalama bir İngiliz ya da Amerikan çocuğu olsaydı hangi yaşta olacağını basitçe gösteren bir "kemik yaşı" vermede de kullanılabilir.

Brüksel'de Profesör J. Hiernaux ve Londra'da Profesör J.M. Tanner, IHP İncelemelerindeki Gelişim ve Fizik Çalışmalarında Fahri

Danışman olarak çalışmayı kabul etmiş bulunmaktadırlar. Adı geçen Profesörler, bu çalışmalara katılanların bu alandaki incelemeleri sırasında karşılaşılabilecekleri her tür sorunda tavsiye ve yardım konusunda ellerinden geleni yapacaklardır.

Professor J. Hiernaux,
Université Libre de Bruxelles,
Institut de Sociologie,
44, Avenue Jeanne,
BRUXELLES 5,
Belgium.

Professor J.M. Tanner,
IBP Growth Bureau,
Institute of Child Health,
30, Guilford Street,
LONDON, W.C.1.,
England.

b) Yapılacak gözlemler

1. IBP Ölçüleri-Trans Listesi (21 ölçü)

Boy, Sirt üstü yatar durumda boy	İlium'un ön-üst dikeninin yüksekliği
Büst, Baş tepesi-basen uzunluğu (crown-rump length)	Biliocrystal çap
Femürün kondüller arası genişliği (bicondylar femur)	Baş uzunluğu
El bileği genişliği	Baş genişliği
Baldır çevresi	Yüz genişliği (bizygomatic diameter)
Üst kol çevresi (serbest bırakılmış)	Morfolojik yüz uzunluğu (nasion-gnathion)
Tüm kol uzunluğu	Burun uzunluğu
Omuz genişliği (biacromial diameter)	Burun genişliği
Göğüs genişliği (transverse chest)	Triceps deri kıvrımı
Göğüs derinliği (Antero-posterior chest)	Subscapular deri kıvrımı
	Vücut ağırlığı

Yukarıdakilere ek olarak:-

2. *IBP Ölçüleri-Tam Liste (Eklenen
17 ölçü)*

Suprasternal yükseklik	Alt bacak uzunluğu
Tibiale yüklekligi	Göğüs çevresi
Üst kol uzunluğu	Üst kol çevresi (kasılmış)
Ön kol uzunluğu	Supra-ilüac deri kıvrımı
Humerus kondülleri arasın- daki genişlik (bicondy- lar humerus)	Çene genişliği (bigonial dia- meter)
El genişliği	Ağız genişliği
Ayak bileği genişliği	Dudak kalınlığı
Ayak uzunluğu	Baş yüksekliği
	Üst bacak çevresi

3. *Diğer Ölçüler* (insan gelişimi ve beden yapısı dışındaki çalışma-
larda kullanılmak üzere)

Yukarıdaki ölçüler büyüme ve beden yapısı üzerindeki çalışmalar için salk verilmişlerdir. Bu elkitabının ilgili bölümlerinde belirtildiği gibi -ki o hollümlerde uygun ölçü tekniği için bu bölüme başvurulacaktır- iş kapasitesi, beslenme v.b. üzerindeki çalışmalarda başka ölçülere de gereksinme duyulur. Bu ölçüleri almak için ayrıntılı yönergeler "Teknikler" başlığı altında kapsanmıştır. Eklenen bu ölçüler şunlardır:

Minimum alın çapı	Ön kol çevresi
Üst yüz uzunluğu	El bileği çevresi
Kulak uzunluğu	Ayak bileği çevresi
Kulak genişliği	Göğüs deri kıvrımı (meme basına bitişik)
Kalça-diz uzunluğu	Orta koltuk altı (mid-axil- lary) deri kıvrımı
Baş çevresi	Karın deri kıvrımı
Boyun çevresi	Biceps deri kıvrımı
Ön kol deri kıvrımı	Üst bacak deri kıvrımı
Karın çevresi (gobek düze- yinde)	Medial baldır deri kıvrımı

4. Dış yaklaşımlar.

c) Örneklenme

İncelenen örneklem incelemenin yapılma amacına bağlıdır.

Bir topluluk için standart büyüme eğrilerinin oluşturulmasında en etkin örneklenme modeli, 0, 1, 2, v.b. yaşlardaki 19 yaşına kadar olan çocuk gruplarını ölçmek ve bir yıl sonra aynı çocuklardan mümkün olduğu kadar çoğunu tekrar ölçmektir. Bu yolla ilk yılın araştırması, her bir yaşta vücut ölçüleri için enlemesine tipte persentil standartlarını verir. Birinci yıldan ikinci yıla kadar olan artışlar da büyüme hızı için persentil standartlarını verir (Bu durum gençlik çağındaki gerçek durumu tam olarak temsil etmez, fakat yeterli bir yaklaşımdır: bakınız Tanner, Whitehouse and Takahashi, *Arch. Dis. Childh.*, 41, 454, 613). Büyüme oranının ilk iki yılda büyük olması nedeniyle bu verilere, aynı ya da farklı çocuklar üzerinde 3, 6, 9 ve 18 aylıkken alınan ölçüler de eklenmelidir. Eğer aynı çocuklar ölçüldüyse bu devredeki büyüme hızı standartları da oluşturulabilir. Her bir durumdaki örneklemeler, eğer persentiller hesaplanacaksa büyük olmalıdır; her bir cinsten 500 çocuk, 3. ve 90. persentillerin makûl tahminlerini verebilecek minimum sayıdır.

Topluluğun farklı gruplarında beslenme incelemeleri için, ya da farklı çevresel ya da genetik koşullar altındaki grupların karşılaştırılması için daha küçük sayılar yeterli olabilir. Burada yaşların bir seçimi yapılabilir. Bir WHO (World Health Organization) kongresi, beslenme amaçları için yeni doğmuş ve 6 aylık (± 1 aylık sınırlar ile), 18 aylık (± 2 aylık sınırlar) ve 3 yaşındaki (± 6 aylık sınırlar), 7 yaşındaki erkek ve kızların, sonra 12, 18, 20 yaşlarındaki erkekleri ve 10, 16, 20 yaşlarındaki kızların, ve 20-24, 25-40 yaşlarındaki her iki cinsten yetişkinlerin örneklemelerini salık vermiştir. Bu durumda her bir yaş aralığında her bir cinsten kişilerin sayısı gruplar arasında beklenen farklılıkların büyüklüğüne göre değişebilir; ancak ender durumlarda 100'den az olmalıdır. Eğer ufak projeler tasarlanıyorsa, çocukların sayısından önce örneklenen yaşların sayısını sınırlı tutmak genellikle daha iyidir. Yaşlar, örneğin, 18 ay, 3 yaş, 7 yaş ve 20-24 yaş olabilir.

Uzunlamasına incelemelerde sürekli izleme işinin geniş kapsamlı oluşu büyük sayıda örneklemelerin kullanılmasını olanaksız kılar. Minu-

mum bir uzunlamasına inceleme 5 yıllık bir devreyi kapuyabilir ve ilki 0 yaşından 5 yaşına, ikincisi 5'inden 10'una, üçüncüsü 10'undan 15'ine ve dördüncüsü 15'inden 20'sine kadar izlenen 4 grup çocuktan oluşabilir. Bu durumda her bir cinsten 100'den az olmamak şartıyla yaklaşık olarak 150 denek incelenmelidir. Grupların etnik köken, sosyo-ekonomik statü ve kırsal-şehırsel ikâmet yönünden karşılaştırılabilirliğinden emin olmak için uygun özen gösterilmelidir.

II. TEKNİKLER

Ölçüler mümkün olduğu oranda vücudun SOL tarafından alınmalıdır. Ölçüler uygun bir çalışma sırasıyla liste halinde verilmiştir. Çevreleri ölçerken deri ile temas metre boyunca sürekli olmalı, fakat deri içeriye doğru bastırılmış olmamalıdır.

Denek üzerindeki noktalar

Ölçüye başlamadan önce, bir sivah ya da kırmızı dermografik kalem ile devceğin üstünde aşağıdaki işaretler yapılabilir.

- a) *Frankfort düzlemi* - sol orbitin alt sınırından dış işitme yolunun üst kenarına kadar bir çizgi çizin.
- b) *Nasion* - genellikle baş parmak tırnağıyla farkedilebilen, burun kemikleriyle alın kemiğinin birleştiği yer düzeyinde, burun kökündeki bir nokta. Bulunamadığı takdirde sol ve sağ epicanthal piliilerin üst sınırları birleştiği bir çizgi burun yerini alır.
- c) *Suprasternal nokta* - suprasternal çentigin çukurundaki en derin nokta.
- d) *Sternon* - 3. ve 4. sternebra'ların tahmin edilen birleşme yeri.
- e) *Acromion* - acromion çıkıntısının en dış sınırının alt kenarı.
- f) *Sol kol üzerinde horizontal işaret* - acromion çıkıntısının alt kenarı ile olecranon çıkıntısının tepesi arasında tam ortada bulunan (ölçülen) yer.
- g) *Radiale* - radial başın dış-üst sınırı.
- h) *İlium'un en üst (anterior-superior) dikenini* - ilium'un ön üst dikeninin en çok çıkıntı yapan medial noktası.
- i) *Tibiale* - iç bakan tibial kondülün iç sınırının üst noktası.
- j) *Malleolar* - iç malleolus'un en alt noktası.

(A) OLÇÜLER

I. TEMEL LİSTE

<i>Boy</i>	(Arkadaki sayfadaki Fig. A1 /1'e bakınız)
Stadiometre ya da Antropometre	Denek, ölçen kişinin, mastoid çıkıntularından yumuşakça çekmesinin de yardımıyla en büyük boyunu kazanacak şekilde yukarıya doğru gerilerek, düz bir yerde topukları bitişik olarak durmalıdır. Deneğin sırtı mümkün olduğu kadar düz olmalıdır. Bu durum omuzları yuvarlaklaştırarak ya da serbestçe hareket ederek ve duruşu ayarlayarak kazanılabilir. İşaretlenen Frankfort düzlemi yere paralel olmalıdır. Antropometrenin horizontal kolu ya da dirsek tahtası deneğin başına kadar indirilir. Eğer bir antropometre kullanıldıysa, ölçüyü alanlardan biri mastoidlere yumuşak çekmeyi uygularken diğeri aracı deneğin başı ile temasta bulunan horizontal kola dik olarak tutmalıdır. Yerden kaldırılmadıklarına emin olmak için deneklerin topukları gözlenmelidir.
<i>Sırt üstü yatar durumda boy</i> Bebek ölçme masası	Bebek sırt üstü yatarken ölçülür. Ölçüyü alanlardan biri bebeğin başını Frankfort düzleminde tutar ve başın tepesini sabit baş tahtasıyla temasa getirmek için yumuşak çekmeyi uygular. Diğeri bebeğin ayaklarını, ayak parmakları yukarı bacakacak şekilde tutar ve hafifçe de çekerek, hareketli ayak tahtasını bebeğin topuklarına temas edecek şekilde yaklaştırır.
<i>İlium'un ön-üst dikeninin yüksekliği</i> Antropometre	Denek boyu ölçülürken durduğu gibi durur. İlium'un ön-üst dikenini antropometrenin horizontal kolunu tutan elin üçüncü parmağı ile bulunarak, horizontal kol bu noktaya uygulanır.
<i>Hüft</i> Antropometre	(Arkadaki sayfadaki Fig. A1 /2 ye bakınız) Denek bir masaya sırtı yukarı doğru gerilmiş bir şekilde oturur. Bacaklarını, ayakları bir yerden destek almayacak şekilde sarkıtır. Dizlerinin arkaları

Fig. A1/1 Boy

(J. M. Tanner, *The Physique of the Olympic Athlete*,

Fig. 1. London: George Allen and Unwin, 1954 (den utarmogst).)

Fig. A12 Ομοιωτής διαγωνίου boy
(J.M. Tanner, *The Physique of the Olympic Athletes*, Fig. 2. London: George Allen & Unwin, 1961 (δεν είναι σφραγισμένο))

	<p>masanın kenarının tam üstünde bulunmalıdır. Çene altına yumuşak çekme uygulanır; üst bacak ve kalça kasları kasılmış olmamalıdır. Baş Frankfort düzleminde tutulur, antropometre yere dik olarak ve sacral ve interscapular bölgelerle temas halinde tutulur.</p>
<p><i>Bağ tepesi-başın</i> Bebek ölçme masası</p>	<p>Bebek dizleri 90°'lik bir açı yapacak şekilde bükülmüş olarak sırt üstü uzanır. Ölçüyü alanlardan biri bebeğin başını Frankfort düzleminde tutar ve başı sabit baş tahtasıyla temasa getirmek üzere yumuşak çekme uygular. Diğer bebeğin bacaklarını destekler ve hareketli ayak tahtasını, bebeğin kalçasında yer alacak şekilde yaklaştırır.</p>
<p><i>Femür'ün kondüller arası genişliği</i> Kalavuzlu pergel ya da Antropometre</p>	<p>Denek dizleri 90° bükülmüş olarak bir masa üzerinde oturur ve femür'ün alt kenarının en dış kısımları arasındaki genişlik ölçülür. Dokuları bastırmak için basınç uygulanır.</p>
<p><i>El bileği genişliği</i> Kalavuzlu pergel ya da Antropometre</p>	<p>Styloid çıkıntular arasındaki genişlik (pergel kolun uzun eksenine eğri olacak şekilde tutularak) dokuları bastırmak üzere basınç uygulanarak alınır.</p>
<p><i>Baldır geçresi</i> Metre</p>	<p>Denek bacakları serbestçe sarkacak şekilde bir masaya oturur. Maksimum çevre horizontal olarak alınır.</p>
<p><i>Üst kol geçresi</i> (Serbest bırakılmay) Metre</p>	<p>Denek'in kolu serbestçe aşağı sarkıtılır. Denek'in yanında durularak, çevre işaretlenmiş düzeyden horizontal olarak alınır.</p>
<p><i>Tam kol uzunluğu</i> Antropometre</p>	<p>Denek'in kolu ve eli yanında tam uzunluğunu kazanacak şekilde uzatılır. Antropometrenin bir kolu acromial çıkıntının alt sınırına yerleştirilir. En uzun parmağın ucuna kadar olan aralık ölçülür.</p>
<p><i>Omuz genişliği</i> Antropometre ya da Çap pergeli</p>	<p>(Fig. A1/3'e bakınız) Denek maksimum omuz genişliğini verecek şekilde, omuzları öne doğru sarkma derecesinde gevşemiş olarak ayakta durur. Ölçüyü alan kişi denek'in arkasında du-</p>

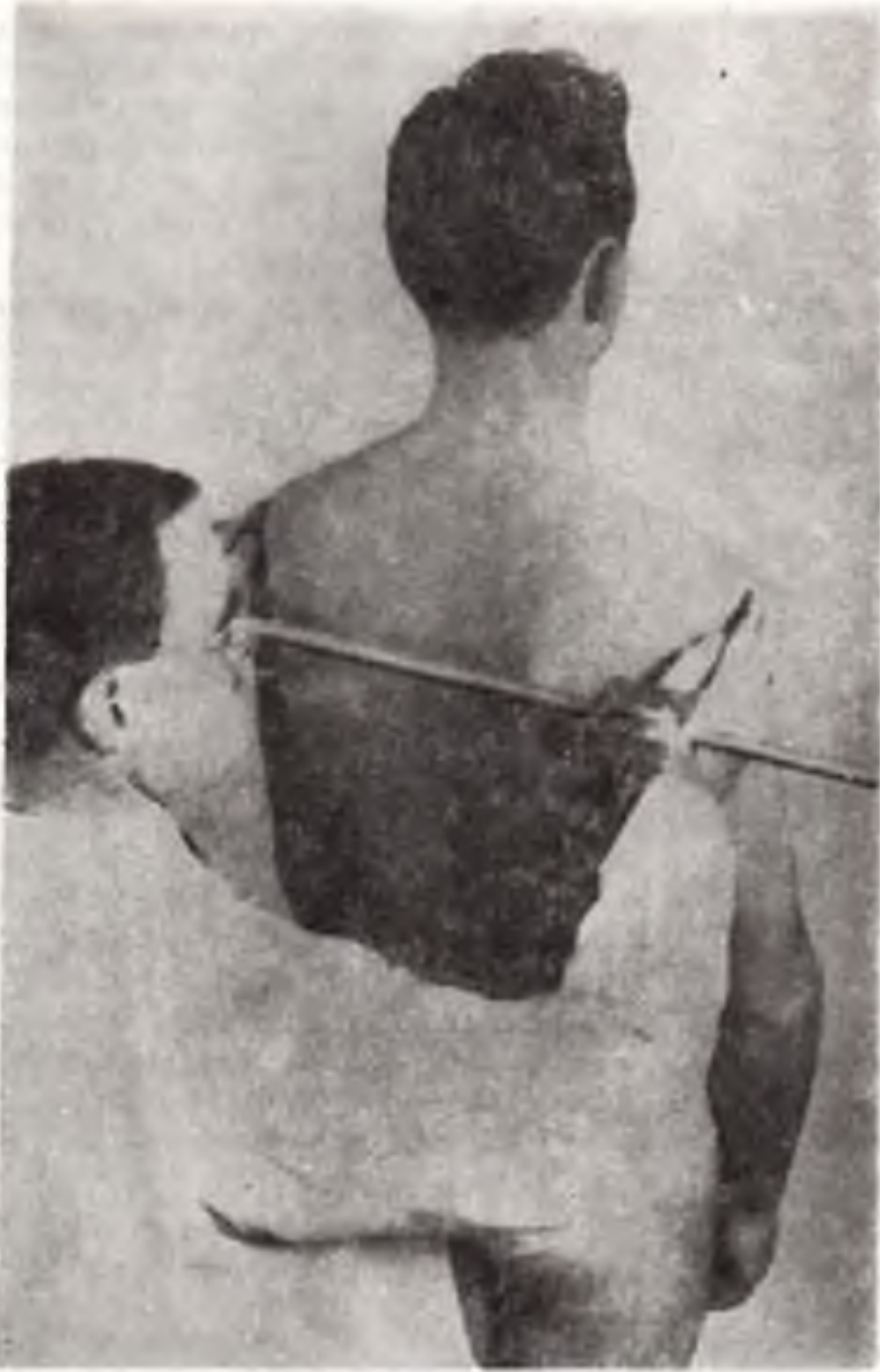

Fig. A1,3 Bicerromial çap

(J.M. Tanner, *The Physics of the Growing Child*, Fig. 3. Londra: George Allen ve Unwin, 1961 den alınmıştır)

arak, kürek kemiğinin omuz eklemine tam üstünde bir sırt olarak hissedilebilen acromial çıkıntının dış kenarını bulur. Sonra antropometrenin bir kolunu bir acromial çıkıntının dış sınırını boyunca yerleştirir ve diğer kolunu kenarı diğer acromial dış sınırında yer alacak şekilde içeriye doğru yaklaştırır.

Göğüs genişliği

Antropometre ya da Çap pergeli

Ölçü denek ayakta durur, bir normal soluk verene sonunda, işaretlenmiş olan 3. ve 4. sternebra'nın birleşme düzeyinden alınır. Antropometrenin kolları horizontal düzlemde, her bir kenardaki en yakın kaburganın dış yüzeyi üzerine yerleştirilir ve ölçü hafifçe bastırarak alınır.

Göğüs derinliği

Kıvrık kolları olan Harpenden antropometresi ya da Çap pergeli

Denek ayakta durur. Ölçü vücut eksenine dik olarak daha önce işaretlenmiş olan 3. ve 4. sternebra'nın birleştiği yerden alınır. Arkadaki noktada bir omur dikeninin ucu üzerinde olmalıdır.

Biliocrystal çap

Antropometre ya da Çap pergeli

(Fig. A1 /4'e bakınız) Denek topukları bitişik olarak ayakta durur ve antropometrenin kolları maksimum çapı verdiği yerde iliak tepeleri ile temasa getirilir. Antropometrenin kolları kemiği çevreleyen herhangi bir yağ geriye itmek için kuvvetle sıkılır. Bu ölçü, ölçüyü alan kişi denek'in arkasında durursa daha kolay alınır.

Baş uzunluğu

Çap pergeli ya da Kıvrık kolları olan Harpenden antropometresi

Sajital düzlemde, glabella'dan (iki kaş arasında en çıkık nokta) oksipitalar üzerinde en çıkıntılı noktaya kadar olmak üzere maksimum uzunluktur. Dokuları bastırmak için basınç uygulanır.

Baş genişliği

Çap pergeli ya da Kıvrık kolları olan Harpenden antropometresi

Transverse düzlemde maksimum genişliktir. Dokuları bastırmak için basınç uygulanır.

İnc genişliği

Çap pergeli

Zygomatic kemerler arasındaki maksimum çaptır. Dokuları bastırmak için basınç uygulanır.

Fig. 11,10 Bilateral çap

(J.M. Tanner, *The Physique of the Olympic Athlete*, Fig. 4. Londra: George Allen ve Unwin, 1964'den alınmıştır.)

Manifolyak yüz uzunluğ

Kılavuzlu pergeli

Horizontal olarak tutulan pergelin bir kolu işaretlenmiş nasion noktasında, diğeri çenenin ucunu kavrayacak şekilde tutulur. Diğler tamamen kapatılmış olmalıdır.

Burun uzunluğu

Kılavuzlu pergeli

Pergelin bir kolu horizontal olarak işaretlenmiş nasion noktasında tutulur. Diğer kolu üst dudanın burun bölümüyle birleştiği noktaya değecek şekilde aşağıya indirilir.

Hacim genişliği

Kılavuzlu pergeli

Pergel horizontal olarak tutulur ve kolları burun kanatlarının dış kenarlarına baskı yapmadan temas ettirilir.

Deri kıvrımı kalınlığı

Deri kıvrımı pergel

Deri kıvrımı baş parmak ve işaret parmağı ile kaldırılır ve pergelin çeneleri tam işaretlenmiş noktaya uygulanır. Ölçü, pergelin çeneleri deri kıvrımına tam basıncı uygulandıktan 2 saniye sonra okunur; eğer daha uzun bir aralık verilirse pergelin çeneleri kayabilir ve okunan sayı kesin olmayabilir.

Triceps kasında

(Arkadaki sayfadaki Fig. A1/5'e bakınız)

Deri kıvrımı kolun arkasında, kol çevresi için işaretlenmiş düzeyin yaklaşık olarak 1 cm yukarısında ve dirsek ya da olecranon çıkıntısı hizasında kaldırılır.

Scapula altında (Subscapular)

Deri kıvrımı sol scapula'nın açısı altında kaldırılır. Kıvrım vertikal, ya da hafifçe aşağıya ve dışarıya doğru olmalıdır.

Ağırlık

Terazi

Ağırlık tercihan çıplakken ya da denek hafif şort giymişken alınır (bu şort arapması tarafından temin edilebilir). Bu ikinci durumda ölçü aracı bu araç üzerinde örnek bir giyecek yer aldığında 0'ı gösterecek şekilde ayarlanır. Denekin üzerinde pantolon bulunuşu gibi bütün diğer durumlarda, söz konusu giyeceğin ağırlığı da sonradan ölçülen ağırlıktan çıkarmak üzere formda bulunmalıdır. Görülebilir ödemin varlığı kaydedilmelidir.

Fig. 113 Triceps Ovaride olanın deri kısmı

J.M. Tanner, *The Physiology of the Ovaries*, 1936, Fig. 10. Londra: George Allen ve Unwin.
(Çeviri: Dr. İsmail Hakkı Özalp, 1964'den itibaren.)

2. TAM LİSTE

Aşağıda verilen teknikler yukarıda Temel Listede betimlenenlere eklenen 17 ölçü içindir.

<i>Suprasternal yükseklik</i> Antropometre	Denek boyu alınırken durduğu gibi durur, yerden işaretlenmiş olan suprasternal noktaya kadar olan yükseklik alınır.
<i>Tibiale yüksekliği</i> Antropometre	Denek düz bir yerde ayakta durur. Antropometre dik tutulur ve yerden tibiale'ye kadar olan aralık ölçülür.
<i>Alt bacak uzunluğu</i> Antropometre	Denek tibiale uzunluğu ölçülürkenki pozisyonunda ayakta durur. Malleolus'den tibiale'ye kadar olan vertikal aralık ölçülür.
<i>Üst kol uzunluğu</i> Antropometre	Radius'un başının dış-üst sınırı işaretlenir ve bu noktadan acromion çıkıntısının alt sınırına kadar olan uzunluk alınır.
<i>Ön kol uzunluğu</i> Antropometre	Radius'un işaretlenen başından lateral styloid'e kadar olan uzunluk ölçülür.
<i>Humerus kondülleri arasındaki genişlik</i> Kılavuzlu pergel ya da Antropometre	Denekin dirseği 90° bükülür ve humerus'un alt ucunun en dışta kalan kısımları arasındaki genişlik alınır. Bu ölçü, humerus'un içteki kondülü dıştakinden daha aşağıda olduğu için genellikle eğridir. Dokuları bastırmak için basınç uygulanır.
<i>El genişliği</i> Kılavuzlu pergel	II.-V. metacarpallerin distal uçları arasındaki genişlik alınır (bu eğri olabilir); parmaklar bitişik ve ön kol ile aynı hizada olmalıdır.
<i>Ayak bileği çevresi</i> Kılavuzlu pergel	Denek bir masa üzerinde oturur, ayak bileği çevresi malleoluslar arasından, dokuları bastırarak şekilde şakılarak alınır. Ödem ya da doku zedelenmesinin varlığı kaydedilmelidir.
<i>Ayak uzunluğu</i> Antropometre	Denek oturur ve sol ayağını hafifçe antropometrenin horizontal kolu boyunca barakır, öyle ki antropometrenin kolu denekin topuğunun merkezinin karşısına gelir. Antropometrenin diğer kolu bastırmaksızın en uzun parmağın ucu ile temasa getirilir. Eğer ortalık doğru çıkık ise kesilir.

<i>Üst bacak çevresi</i> Metre	Denek ayakları hafifçe ayrı ve ağırlığı her iki ayağa muntazam olarak dağıtılmış şekilde ayakta durur. Metre, üst kenarı gluteal (kaba etlerin kasları yanındaki) kıvrımın tam altına gelmek üzere horizontal olarak üst bacağına yerleştirilir.
<i>Göğüs çevresi</i> Metre	Normal soluk verme sonunda, metre vücudun eksenine dik olmak üzere, daha önce işaretlenmiş olan 3. ve 4. sternibraların birleşme noktasından ölçülür.
<i>Üst kol çevresi</i> (kasılmış) Metre	Kasılmış biceps üzerinde horizontal olarak alınan maksimum çevredir.
<i>Supra-iliac deri kıvrımı</i> Deri kıvrımı pergeli	Deri kıvrımı iliun'un ön-üst dikeninin yaklaşık olarak 1 cm üstünde ve 2 cm medial olarak kalındır.
<i>Çene genişliği</i> Çap pergeli	Çenelerin dış yüzeyleri üzerindeki açılar arasındaki maksimum çap alınır. Dokuları bastırmak için basınç uygulanır.
<i>Ağız genişliği</i> Kılavuzlu pergeli	Dudaklar kapalıyken ve ağız normal durumundayken ağız köşeleri arasındaki aralık ölçülür.
<i>Dudak kalınlığı</i> Kılavuzlu pergeli	Pergel vertikal olarak tutulur ve bastırmadan, düz olarak ağız üzerine konur. Pergelin üst kolu üst dudakın en yüksek noktaları arasındaki bir teğetin medial noktasına getirilir. Alt kolu da alt dudakın en alt noktaları arasındaki bir teğetin medial noktasına getirilir. Denek dudaklarını büzmeden kapalı tutmalıdır.
<i>Baş yüksekliği</i> Paralelometre Antropometre ya da Karşılayıcı	Denek'in başı Frankfort düzleminde tutulur. Baş yüksekliği antropometre ile ölçülebilir. Araç vertikal olarak tutularak alt kol denek'in sol dış iğitme yoluna yerleştirilir ve üst kol başın tepesi ile temasa getirilir. Bir karşılayıcı kullanılırsa, kıvrık kolların alt uçları dış iğitme yollarına yerleştirilir ve merkez kol başın tepesi ile temasa getirilir. Bir Schultz paralelometresi kullanılırsa, horizontal kolu denek'in başının tepesi üzerine

yatırılır ve vertikal kolları sağ ve sol vertikal ölçekler aynı değeri, baş yüksekliğini verecek şekilde ayarlanır.

3. DİĞER ÖLÇÜLER

<i>Kulağın uzunluğu</i> Kılavuzlu pergeli	Denegın kulağının uzun eksenini boyunca maksimum uzunluğudur.
<i>Kulağın genişliği</i> Kılavuzlu pergeli	Kılavuzlu pergelin sabit ucu kulağın uzun eksenine paralel iken kulağın maksimum genişliği ölçülür.
<i>Üst yüz uzunluğu</i> Antropometre	Denek rahatça ayakta dururken başı Frankfort düzlemine getirilir. Denegın başının arkası vertikal bir düzlem karşısında olmalıdır. Boyu ölçerken kullanılan bir dirsek tahtası denegın başının tepesine getirilir. Sonra tahtadan, üst ve alt dudaklar arasındaki median sagittal düzlem üzerindeki temas noktasına kadar olan vertikal aralığı ölçmek için antropometre kullanılır.
<i>Kalça-diz uzunluğu</i> Antropometre	Denek dik olarak oturur. Ayakları ve dizleri dik açı yapacak şekilde bir düzey üzerinde bulunur. Sol kalçanın en gerisindeki noktadan dizkapağının önüne kadar olan aralık ölçülür.
<i>Baş çevresi</i> Metre	Denek otururken metre kaşların üstünden geçecek (lakat kaşları içine almayacak şekilde) maksimum çevre alınır.
<i>Karın çevresi</i> (göğüs düzeyinde) Metre	Denek karnı gevşek bir şekilde ayakta durur. Metre bir kenarı göğüsün merkezi boyunca horizontal düzlemde olmak üzere denegın arkasında tutulur. Sonra dikkatle denegın gövdesine sarılır. Bunu yaparken metre, arkada ve yanlarda horizontal düzlemi göstermek için bir yardımcı olarak kullanılır.
<i>Ön kol çevresi</i> Metre	Ölçü, hütün kol gevşek bir durumdayken dirsek ekleminin kemeri distal olarak alınır.
<i>Minimum alın çapı</i> Çap pergelini	Çap pergelini uçlarına yakın bir yerden tutarak temporal tepelerin en derin kıvrımlarının bulun-

duğu noktalar arasındaki minimum horizontal çap ölçülür. Ölçmenin temporal kaslar üzerinde değil de tepeler üzerinde yapıldığına dikkat etmelidir.

- Boyan çevresi*
Metre Bu ölçü tiroid kırırdağı düzeyinin tam altında, horizontal düzleminde alınır.
- El bileği çevresi*
Metre Metre ulnarın styloid çıkıntısına tam proksimal olarak bileğin minimum çevresi ölçülür.
- Ayak bileği çevresi*
Metre Denek otururken metre ayak bileği kemiklerinin çıkıntılarının biraz üstünde tutularak bileğin minimum çevresi ölçülür.
- Orta koltuk altına*
değgin deri kıvrımı
Deri kıvrımı pergeli Deri kıvrımı xiphoid çıkıntı düzeyinde orta koltuk altına değgin (mid-axillary) hat üzerinde kaldırılır.
- Göğüs (Meme başına*
bitişik) deri kıvrımı
Deri kıvrımı pergeli Deri meme başının tam yanında ve aynı düzeyde kaldırılır.
- Biceps deri kıvrımı*
Deri kıvrımı pergeli Deri kolun önü üzerinde triceps deri kıvrımının ölçüldüğü düzeyde, cubital fossa'nın merkezinin tam yukarısında kaldırılır.
- Üst bacak deri kıvrımı*
Deri kıvrımı pergeli Deri kıvrımı üst bacağın ön yüzü üzerinde, orta kasığa değgin (mid-inguinal) nokta ile patella'nın üst sınırı arasındaki orta yerde kaldırılır.
- Medial baldır deri*
kıvrımı
Deri kıvrımı pergeli Deri kıvrımı baldırın maksimal çevresi düzeyinde, bacağın medial sınırı üzerinde kaldırılır.
- Karın deri kıvrımı*
Deri kıvrımı pergeli Deri kıvrımı göbek düzeyinde, gubeğin 5 cm sonunda kaldırılır.
- Ön kol deri kıvrımı*
Deri kıvrımı pergeli Deri kıvrımı ön kolun lateral yarı üzerinde radius'un orta noktasında kaldırılır.

4. DIŞLERİN YOKLANMASI

Dişlerin çıkışı hakkındaki bilgiler veri kağıtlarında "İhtiyari Veriler" başlığı altında kapsar. Eğer bu veriler kronolojik yaşlarla birlikte toplanırsa incelenen her bir toplulukta dişlerin çıkış zamanı ve

sırasa üzerinde değerli yeni belge teşkil eder. Dişlerin çıkması muhtemelen kötü beslenmeden, büyüme ve iskelet gelişiminin etkilendiğinden daha az etkilenir, böylece karşılaştırılmalı istatistikler özellikle değerli olacaktır.

Diş incelemelerine girişen araştırmacılar şu makaleyi okumayı yararlı bulabilirler: A.A. Dahlbergand ve R.M. Menegaz-Buck: "Emergence of the permanent teeth in Pima Indian children; a critical analysis of method and an estimate of population parameters", *J. Dent. Res.*, 37, 1123-1140, 1958.

Resmi diş öğrenimi görmemiş kişilerin, diş incelemelerine girişmeden önce dişlerin morfolojisini tanımaları zorunludur. Kinise, her bir kişisel primer ve sekonder dişleri kesin olarak tanımadan ve ağızda birini diğerinden kesinlikle ayırtıdemedikten dişlerin çıkış planını yapmamalıdır.

Dişlerin çıkış üzerindeki veriler, kronolojik yaşın bilinmediği ve tarihsel olaylara başvurarak tahmin edilmesinin olanak dışı olduğu durumlarda diş 'yaş'ının bir tahminini vermek üzere kullanılabilir (Weiner and Lourie; 1969, s. xx'deki Teknik Girişi görünüz). Bu gibi durumlarda, mümkün olan yerlerde iskelet olgunluğu da tahmin edilmelidir.

Diş 'yaş'ı yalnızca kişinin deşgin olduğu topluluk üzerinde, benzer çevresel koşullarda ve kısa bir süre önce kurulmuş standartlara başvurulduğu takdirde doğru olarak tahmin edilebilir. Eğer bu türden hiçbir standart yoksa, yabancı standartlara (Amerikan ya da İngiliz standartları) başvurmak suretiyle diş 'yaş'ının belgilenmesinin, kronolojik yaşın bilinmediği durumlarda kronolojik yaşın kaba bir tahminini vermekten başka bir yararı olmaz.

Yetişkinlerde, diş örtüsü örüntülerine dayanan yaş belgilemelerinden kaçınılmalıdır, çünkü aşınma, diyet ve diğer kültürel ve çevresel etmenlere bağlı olarak gruplar arasında dikkate değer ölçüde farklılık gösterir.

Yan çenenin radyografilerinden belgilenen diş teşekkülü, diş 'yaş'ının diş çıkmasına hakarak edildenden çok daha iyi bir tahminini sağlar. Alanda geçerli radyografik olanaklara sahip olan araştırmacılar, bu daha ayrıntılı ve kesin yöntemi kullanmayı arzu edebilirler. Bunlar

bu makalelerden yararlanabilirler: C.F. A. Moorrees, E.A. Fanning and E.E. Hunt: "Formation and resorption of three deciduous teeth in children", *Amer. J. Phys. Anthropol.*, 21, 99-108, 1963.

Genel özellikler ve beslenmenin etkileri ile ilgili diş verilerinin toplanması konusu bu kitapta* 1968. B14'de işlenmiştir.

Diş çıkması ile ilgili kayıt kâğıtları

Diş çıkması üzerindeki veriler Kart 6 (Primer dişlerin çıkması) ve Kart 7 (Sekonder dişlerin çıkması) için ayrılmış kâğıtlara kaydedilmelidir. Her bir kayıt kâğıdının üstünde tam başlık bulunur ve doldurulmalıdır.

Hem primer (20) hem de sekonder (32) yani yoklanan toplam 52 diştten her biri için bir kayıt kutusu bulundurulur. Çıkan primer ve sekonder dişlerin sayısı, tahmin edilen diş yaşı ile birlikte -eğer bu isteniyorsa- her bir kâğıdın sonuna kaydedilmelidir.

Dişin inşifası:

Her bir diş aşağıdaki ölçütleri kullanarak ayrı ayrı değerlendirilir:-

- 1- Diş henüz çıkmamış
- 2- Bir ya da 2 sivri uç görülebilir, ancak bütün diş minesinin 1/3 ünden fazlası görülememekte
- 3- Minenin 1/3 ünden fazlası görülebilir, fakat diş tamamen çıkmamış
- 4- Diş tamamen çıkmış (çene kapandığında üst ve alt dişlerin sivri uçlarının tamamen karşı karşıya gelmeleri düzeyine erişilmesi)
- 5- Diş dokunmuş
- 6- Diş yalnız yerde yer almış ya da çapraşık
- 7- Agenesis (diş tomuruklarının bile mevcut olmaması)
- 8- Diş çekilmiş.

Dental yaşı belirlemek için kullanılan beş yöntem ve Avrupalı ve Amerikalı topluluklara özel standartlar Tablo A1/1'den A1/5'e kadarki Tablolarda örnekler olarak verilmiştir. Bunlar şunlardır:-

- 1- Primer dişlerin çıkması: yaş, çıkmış olan belli dişlerden tahmin edilir (Tablo A1/1);

* Weiner and Lourie: *Human Biology, A Guide to Field Methods*, IBP Handbook, No. 9, Blackwell Scientific Publications, Oxford and Edinburgh, 1968. (v.)

2- Primer dişlerin çıkması: yaş, çıkmış olan dişlerin sayısından tahmin edilir (Tablo A1/2);

3- Primer dişlerin çıkması: yaş, dökülmüş olan özel dişlerden tahmin edilir (Tablo A1/3);

4- Sekonder dişlerin çıkması: çıkmış olan belli dişlerden tahmin edilir (Tablo A1/4);

5- Sekonder dişlerin çıkması: yaş, çıkmış olan dişlerin sayısından tahmin edilir (Tablo A1/5);

Tek bir sekonder dişin çıkmış olması bile, sekonder dişlerin çıkması için kayıt kâğıdını tamamlamayı gerekli kılar, aksi takdirde topluluk istatistikleri geçersiz olacaktır.

TABLO A1/1

Primer dişlerin çıktıkları median yaşlar		
Üst	Alt	Yaş
da'	da,	0,65
di'		0,87
	di,	0,95
dm'		1,00
	dm,	1,25
	de	1,30
de		1,31
	dm,	1,52
dm'		2,16
		2,18

(Veriler H.C. Sandler: "The eruption of the deciduous teeth", *J. Pediatr.*, 25 140-162, 1944'den alınmıştır. Örnek Eylül 1941-Şubat 1942 arasında, New York'da Brooklyn'de Bronxville ve Bushwick Sağlık Merkezlerindeki bir Mürette devam eden alt gelir gruplarından olan beslenme merkezlerinden alınmıştır.)

* Tablo A1/1 den Tablo A1/5 e kadar diğer ya gruplarıyla gösterilmektedir-ç. 2

Primer dişler		Sekonder dişler	
Üst birinci kesici	di'	Üst birinci kesici	I'
Alt birinci kesici	di,	Alt birinci kesici	I,
Üst ikinci kesici	di'	Üst ikinci kesici	I'
Alt ikinci kesici	di,	Alt ikinci kesici	I,
Köpek dişi	de	Köpek dişi	C
Üst birinci moler	dm'	Üst birinci premolar	Pm'
Alt birinci moler	dm,	Alt birinci premolar	Pm,
Üst ikinci moler	dm'	Üst ikinci premolar	Pm'
Alt ikinci moler	dm,	Alt ikinci premolar	Pm,
		Üst birinci molar	M'
		Alt birinci molar	M,
		Üst ikinci molar	M'
		Alt ikinci molar	M,

TABLO A12:

İkinci ayda mevcut primer dişler için yaş düzeyleri		
Mevcut Diş Sayısı	Erkekler	Kızlar
1	0,75	0,60
2	0,65	0,70
4	0,82	0,84
6	0,92	1,03
8	1,12	1,18
10	1,27	1,35
12	1,41	1,50
14	1,62	1,70
16	1,85	1,97
18	2,13	2,33

(Veriler H.V. Merrell'in: "Order and age of eruption for the deciduous dentition", *J. Dent. Res.*, 25, 13 Oc, 1916."dan yeniden hesaplandı.)

TABLO A13

Primer dişlerin bulunduğu cetalama (aritmetik cetalama) yaşları			
Diş	Altı	Erkekler	Kızlar
d ₁	di	6,01	5,67
d ₂	di	6,60	6,48
d ₃	di	7,14	6,75
d ₄	dm	7,58	7,25
d ₅	dm	8,24	7,98
d ₆	dm	8,75	8,48
d ₇	dm	8,88	8,48
d ₈	dc	9,58	9,37*
d ₉	dc	10,17	9,21*
d ₁₀	dc	11,60	10,91

* Altı bacak diş ile üst d₁₀ yaşları arasında ters gelir.

Ornak 5-13 yaşları arasındaki Birmingham (İngiltere) ilkokul çocuklarından seçildi. Bu örnek mahalli topluluğu tamamen temsil ediyordu. (Veriler E.M.R. Clements, E. Davies-Thomas, and K.G. Pickett: "Age at which the deciduous teeth are shed" *Brit. Med. J.*, 1, 1508-1510, 1937."den).

TABLO A1/4:

Sekonder dişlerin çıkışları cetveline (aritmetik ortalaması) yaşlar				
Yaş	Alt	Üstler	Yaş	Kulu
	M ₁	6,21		5,94
M ⁰		6,40		6,22
I ⁰	I ₁	6,54		6,26
I ¹		7,47		7,20
I ²	I ₂	7,70		7,34
I ³		8,67		8,20
Pm ¹		10,40		10,01 ^a
	C	10,79		9,86 ^a
	Pm ₁	10,82		10,18
Pm ²		11,18		10,88
	Pm ₂	11,47		10,89
C		11,69		10,98
M ¹	M ₁	12,12		11,66
		12,68		12,27

^a Alt bükük dişi ve üst Pm¹ üstü kuluca eriklerindeki bir durum gösterir.

(Kaynak V.O. Hurme: "Range of Normalcy in the eruption of permanent teeth,"
J. Dent. Child., 16, 11-15, 1949'dan).

TABLO A1/5:

İzleniminde mevcut sekonder dişler için yaş ölçekleri			
Mevcut Diş Sayısı	Yaşlar	Yaş	Kulu
2		6,21	5,94
4		6,40	6,22
6		6,54	6,26
8		7,47	7,20
10		7,70	7,34
12		8,67	8,20
14		10,40	9,86
16		10,79	10,01
18		10,82	10,18
20		11,18	10,88
22		11,47	10,89
24		11,69	10,98
26		12,12	11,66
28		12,68	12,27

(Kaynak V.O. Hurme: "Range of normalcy in the eruption of permanent teeth",
J. Dent. Child., Second Quarter, 1949'dan. Sources, G.F.A., tarafından The Atlas of Dentition,
Harvard University Press, 1957'de açıklanmıştır.)

Diş 'Yaşı'ıı belgileme yöntemi

6. ve 7. kartlar için ayrılmış kâğıtlar üzerine kaydedilen dişsel sınıflamalar kontrol edilir ve diş 'yaşı', dişlerin çıkma ya da dökülmele-
rinin standart zamanlarına ya da çıkmış dişlerin standart sayısına
baş vurularak tahmin edilir. Bunlar A1 /1'den A1 /5'e kadar olan Tab-
lolarda verilmiştir. Üçüncü molarlar diş 'yaşı'nın belgilenmesinde
ele alınmaz, çünkü bunların çıkma zamanlarında toplumdun toplu-
ma değişen geniş bir varyasyon aralığının bulunduğu bilinir (bak. E.A.
Fanning: "Third molar emergence in Bostonians", *Amer. J. Phys.
Anthrop.*, 20, 339-346, 1962).

Avrupa standartlarının (Tablolar A1 /1-5) uygulanamaz ya da
kuşku götürür olduğu yerlerde kullanılacak uygun standartlar, aynı
topluluk üzerinde kronolojik yaşları bilinen çocuklara değgin alt örneklerle sap-
tanmış olacaktır. Herbir denek için kullanılan yöntem Kart 6'da 55.
sütuna ya da Kart 7'de 67. sütuna kaydedilmelidir. Buna ek olarak
kullanılan standart Kart 6'da 56. sütuna ya da Kart 7'de 68. sütuna
kaydedilmelidir. A1 /1'den A1 /5'e kadarki Tablolarda verildiği gibi
"Avrupa" ya da "alt-örnek" ya da "diğer" ayrıntılar verilmelidir.

Tablo A1 /5 nasıl kullanılmalı

Değginmiş olduğumuz gibi bu standartlar evrensel olarak kulla-
nılamaz ve burada yalnızca yöntemi belirlemek için verilmiştir.

Diş 'yaşı', çıkmış dişlerin toplam sayısına baş vurularak belgilendi-
ği zaman bu Tablo A1 /2, ya da A1 /5'deki uygun yaşın basit seçimi
ile yapılır. Diş çıkma sırasının örnekten dikkate değer ölçüde farklılık
gösterdiği deneklerde, yaş genellikle çıkan diş sayısından tahmin et-
mek daha iyidir.

Diş 'yaşı', belli dişlerin çıkışına ya da belli dişlerin dökülmesine
baş vurularak belgilendiği zaman, bu Tablo A1 /1, 3 ve 4'te verilen
verilere baş vurularak yapılır. Örneğin, yalnızca bir diş 2. Evrede (ya da
5. Evre) sınıflanırsa, o dişin çıkma ya da dökülmesi için verilen zaman
tahmin edilen diş 'yaşı' olacaktır. O halde, bir erkek çocuğunun alt
köpek dişi sekonder diş çıkartmanın 2. Evresinde sınıflandıysa ve bütün
diğer dişleri 1, 3, 4, 5, 6, 7 ya da 8 olarak sınıflandıysa, o çocuğun diş
'yaşı' 10,50 olacaktır.

Eğer birden fazla diş 2. Evrede (ya da 3. Evrede) sınıflanırsa, bütün muhtemel diş yaşlarının ortalaması alınır.

Bir çocuğun hiçbir dişi çıkma oluşumu içinde değilse, o çocuk muhtemelen en son çıkan dişi ile bundan sonra çıkması beklenen dişinin tam ortasında olan bir yerde sınıflanmalıdır. Örneğin, erkeklerde sekonder üst yan kesici (I²) dişin çıkması ile birinci üst premolar (Pm¹)'in çıkması arasında yaklaşık olarak iki yıllık bir aralık vardır. Eğer bir erkek çocuğu bu devre içersine düşerse, diş yaşı 9,53 olarak takdir edilmelidir (yani 8,67 ve 10,40'ın tam ortası). Bununla birlikte eğer Pm¹'in diş etini yakında yaracağı görülebiliyorsa, diş yaşının daha iyi bir tahmini 10,40'dır, her nekad bu rakkam biraz yüksekse de.

Diş 'yaş'ını belirlemede, çaprazlık ya da yanlış yerde yer almış bir dişi kapsamak gerekirse, bir düzeltme yapılmalıdır, çünkü bu tür varyasyonlar çıkış zamanını etkileyecektir. Yer bulunmamasına bağlı olarak, bir dişin diş etini normal pozisyonunda yapıp çıkması engellenmiş olabilir. Bu durumda diş, dişet kemerin dile bakan ya da yanağa bakan kenarı üzerinde yükslebilir. Bu dişin çıkış zamanı yapay olarak gerikmiş olacaktır. Diğer yandan, eğer bir diş çekilmiş ise, onun komşusu ya da sekonder dişler çıkarken onun yerini alacak olan diş normalden daha önce çıkabilir.

Primer dişlerin tamamlanması ile sekonder dişlerin çıkmasının başlangıcı arasında yaklaşık olarak dört yıllık bir aralık vardır. Bu evre arasında geçici öncülerin dokulmelerinin gözlenmesi durumu diğında yaşları interpolasyon ile hesaplama tavsiye edilmez.

Primer dişlerin çıkması

Primer dişlerin çıkması üzerindeki incelemeler göstermiştir ki bazı topluluklarda erkekler kesici dişlerin çıkış yönünden kızlara hakarak daha öndedirler, fakat bunun dışındaki primer dişlerin çıkma zamanları yönünden önemli bir cinsiyet farkı yoktur. Kesici dişlerin çıkış yönünden bir cinsiyet farkı, her bir yaştaki çıkmış primer dişlerin sayısının verildiği Tablo A1/2'de görülebilir, bununla birlikte, belli primer dişlerin çıkma zamanları verildiği Tablo A1/1'de, cinsler birleştirilmiş ve her bir dişin çıkması için median yaş verilmiştir.

Primer dişlerin dökülmesi

Tablo A13'de verilen sayılar E.M.B. Clements, E. Davies-Thomas and K.G. Pickett: "Age at which the deciduous teeth are shed", *Brit. Med. j.*, 1, 1508-1510, 1957'deki verilerden çıkarılmıştır. Bu yazarlar kızların primer dişlerinin erkeklerinkinden daha önce döküldüğünü ve her iki cinsle de alt dişlerin üst dişlerden daha önce döküldüğünü bulmuşlardır.

Sekonder dişlerin çıkması

Sekonder dişler yaklaşık olarak 6 yaşında çıkmaya başladığı zaman kızlar erkeklerden biraz daha öndedir. Dişlerin ortalama (aritmetik ortalama) çıkma yaşları Tablo A14'de kızlar ve erkekler için ayrı ayrı verilmiştir.

III. VERİ TOPLAMA KÂĞITLARI

Hem verilerin analizini kolaylaştırmak için sağlık verilen ölçüler 80-santımlı delgi kartlarına uyacak şekilde ve Temel Liste iki kart, ve Tem Listeye üç kart üzerinde olacak şekilde düzenlenmiştir.

Ölçüleri kaydetme

Ölçüler milimetre halindedir ve kullanılan ölçekteki son tamamlanmış birime kadar olan sayılar alınmalıdır. Örneğin boyu ölçmede, eğer boy 162,7 ve 162,8 arasında bir yerde bulunuyorsa 162,7 mm sayısı alınmalıdır. Veriler istatistiksel olarak incelenirken, ortalamalar son birime 0,5 eklenerek düzeltilmelidir.

Deri kıvrımları tamamlanmış son birime kadar okunmalıdır. Bu son birim Harpenden ya da Holtain Deri kıvrım Çap Pergelinde, 0,2 mm ve Lange Deri kıvrım Çap Pergelinde 0,5 mm. dir.

Kayıt dolmakalemi ya da tükenmez kalem ile yapılmalıdır.

Bir parametre uygun olmadığı zaman (örneğin erkekler için adet başlangıcı) ya da kaçınılmaz bir nedenle atlandığı zaman kayıt kutularını boş bırakınız.

Ölçe kaydetme kâğıtlarının dizini

<i>İnceleme Numarası</i>	Bu iki kutu her ülkenin kendi kodunu kullanabilmesi için ayrılmıştır: Örneğin, İnceleme Numarası 01'den İnceleme Numarası 98'e kadar. 99'u bilgisayarın kullanımına ayrılmıştır.
<i>Kart Numarası</i>	Ölçüler çeşitli delgi kartlarına uyar ve Kart Numarası çeşitli kayıt kâğıtları üzerine kaydedilebilir.
<i>Coğrafi Alan</i>	Herbir inceleme bir coğrafi alanda sınıflanmalıdır. Bu kutuyu boş bırakınız; burası istenildiği takdirde IBP Ofisi tarafından doldurulacaktır.
<i>Cinsiyet</i>	1- Erkek, 2- Dişi
<i>Yoklama Tarihi</i> <i>Doğum Tarihi</i>	Tarihler Ondalık (Decimal) Yıllar olarak kaydedilmelidir. (Bak Tablo A1 /7 s.122). Örneğin, saç gelişi 17 Temmuz 1967 Ondalık Yılına bakmak için önce sol taraftaki sütunda 17 sayısını bulun ve sonra o sıra boyunca Temmuz başlığının altında verilen sayılara doğru ilerleyin. Bulunan sayı 540'dır. Kayıt kâğıdına 17 Temmuz, 1967 yıl, gün ve aydan önce olmak üzere 67/540 olarak yazılır.
<i>Yaş</i>	Kayıt kâğıdında Doğum Tarihi, Yoklama Tarihinin altına yazılır, öyle ki Yaş birinin diğerinden çıkarılmasıyla elde edilir. Örneğin: Yoklama Tarihi 17 Temmuz, 1967 67/540 Doğum Tarihi 1 Mayıs, 1950 50/325
<i>Yaş İfraz Kod</i>	Yaş (çıkartma ile) böyledir . . . . . 17/211 Kronolojik Yaş mümkün olduğu kadar kesin olarak kaydedilmelidir. Herbir denek için, aşağıdaki listeden uygun kod numarası alınır. 1- Doğum Tarihi gününe kadar bilinmekte 2- Doğum Tarihi yalnızca ayına kadar bilinmekte 3- Doğum Tarihi belli bir yılın belli uç ayından herhangi birinde olarak bilinmekte

- 4- Doğum Tarihi yalnızca yılına kadar bilinmekte
- 5- Doğum Tarihi bir yıldan fazla bir ketinsizlik içinde bilinmekte
- Sayı** Herbir deneye 001'den 998'e kadar ayrı bir numara verilmelidir. Lütfen 999'u bilgisayarın kullanımına bırakın.
- IBP Numarası** Lütfen bu iki kutuyu boş bırakın; bunlar istenildiği takdirde IBP Ofisi tarafından kullanılacaktır.
- Sağlık** Kod : 1- Görülür şekilde sağlıklı
2- Küçük müzmin ya da had hastalık
3- Kesinlikle hasta
- Adet Başlangıcı/ Menopsuz** Adet başlangıcındaki yaş üzerindeki verilerin toplanması için ayrıntılar Weiner and Lourie; 1969'un bundan sonraki bölümünde verilmektedir.
Kod : 1- İlk adet gelmemiş
2- İlk adet gelmiş (menopoz yok)
3- Menopoz olmuş.

Başlıklar

Ölçülerin hem Temel Listesi hem de Tam Listesi için kayıt kâğıtlarının yalnızca ilki tam Başlığı taşır. İkinci ve üçüncü kâğıtlar basitleştirilmiş bir başlık taşır. Fakat bu başlığı da, farklı kâğıtlardaki verilerin karşılaştırılabileceği şekilde tamamlamak zorunludur.

İhtiyat Veriler

Ölçülerin Temel Listesi ve Tam Listesinin sonundaki kayıt kutuları İskelet Yaşının Belgilenmesi, Genital (Tenasül uzuvlarına değgin) Gelişim, Koltuk altı Kılılarının Gelişimi, Pubis Bölgesi Kılılarının Gelişimi, Göğüs Gelişimi ve Somatosip için verilen sınıflamalara ayrılmıştır.

Radyografik Ölçüler için kayıt kâğıtları aşağıda Kart 6 olarak verilmiştir*.

Bu belgilemelerden hiç biri sağlık verilen temel-hattın bir parçasını teşkil etmez, fakat birçok araştırmacının gelişim ve fizik yapı incelemelerinde bu verileri kapsamak isteyeceği düşünülmüştür.

* Burada her ne kadar Kart 6'da denildiği de, bu bilgiler Kart 5'de verilmiştir. (ç)

TABLO A17
Ordalık Yıllar Tablosu

Yılları ayları Tablo numarası ve ayın günleri de sol sütuna dâildir. Örneğin 17 Temmuz, 1967 Çıkdak Yılın buharı için olan ordalık durumunda 17'yi bulun ve sonra bu sırada Temmuz başlığına altındaki sayılara doğru ilerleyin. 510 sayısını bulduğunuz ve böylece seri başlığına 17 Temmuz, 1967, 67540 olarak kaydedilecektir.

		Ocak	Şu.	Mart	Ni.	May.	Hu.	Tem.	Ağus.	Ey.	Ekim	Ka.	Ara.
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	..	001	085	162	247	329	414	496	581	666	748	833	913
2	..	003	088	164	249	332	416	499	581	668	751	836	913
3	..	005	090	167	252	334	419	501	586	671	753	838	921
4	..	008	093	170	255	337	422	504	589	674	756	841	923
5	..	011	096	173	258	340	425	507	592	677	759	844	926
6	..	014	099	175	260	342	427	510	595	679	762	847	929
7	..	016	101	178	263	345	430	512	597	682	764	849	932
8	..	019	104	181	266	348	433	515	600	685	767	852	934
9	..	022	107	184	268	351	436	518	603	688	770	855	937
10	..	025	110	186	271	353	438	521	605	690	773	858	940
11	..	027	112	189	274	356	441	523	608	693	775	860	942
12	..	030	115	192	277	359	444	526	611	696	778	863	944
13	..	033	118	195	279	362	447	529	614	699	781	866	946
14	..	036	121	197	282	364	449	532	616	701	784	868	951
15	..	038	123	200	285	367	452	534	619	704	786	871	953
16	..	041	126	203	288	370	455	537	622	707	789	874	956
17	..	044	129	205	290	373	458	540	625	710	792	877	958
18	..	047	132	208	293	375	460	542	627	712	795	879	962
19	..	049	134	211	296	378	463	545	630	715	797	882	964
20	..	052	137	214	299	381	466	548	633	718	800	885	967
21	..	055	140	216	301	384	468	551	636	721	803	888	970
22	..	058	142	219	304	387	471	553	638	723	805	891	973
23	..	060	145	222	307	390	474	556	641	726	808	893	975
24	..	063	148	225	310	392	477	559	644	729	811	896	978
25	..	066	151	227	312	395	479	562	647	731	814	899	981
26	..	068	153	230	315	397	482	564	649	734	816	901	984
27	..	071	156	233	318	400	485	567	652	737	819	904	986
28	..	074	159	236	321	403	488	570	655	740	822	907	989
29	..	077	159	238	323	405	490	573	657	742	825	910	992
30	..	079	-	241	326	408	493	575	660	745	827	912	995
31	..	082	-	244	-	411	-	578	663	-	830	-	997
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Herbir denek için tamamlanacak bilgiler

Topluluk biriminin adı: .....

İnceleme numarası: .....

Yoklamamanın nerde yapıldığı (yer ve kurum): .....

Denegin adı: .....

Denegin seri numarası: .....

Doğum yeri: .....

Eğer okulda ise, lütfen yatılı .....

ya da nikahı olduğunu belirtin .....

Eğer okulda değilse, lütfen buraya işaretleyin .....

Eğer gündüz okulunda ise, lütfen belirtin: Okuldaki yemeklerin sayısı ..

Evdeki yemeklerin sayısı ...

Ev ile okul arasındaki uzaklık ... km / ml*^o

Baba adı: .....

Doğum yeri: .....

Topluluk birimi: .....

Meslek: .....

Anne Adı: .....

Doğum yeri: .....

Topluluk birimi: .....

Meslek: .....

Kardeşlerin sayısı: Yaşıyor .....

Ölü .....

Doğum sırası: .....

* Lütfen hangisi uymuyorsa üzerini çizin.

ÖRNEĞİN İÇİNDEN ÇEKİLDİĞİ TOPLULUK BİRİMİNİN TANIMLANMASI

(Herbir Topluluk Birimi için ayrı ayrı kaydedilmelidir.)

1. Topluluk biriminin adı: .....

2. Birimin yeri ve coğrafi sınırları:
3. Birimin alanı içerisinde başka topluluklar varsa, coğrafi sınırları, Birimin tanınmadığı esasları (örneğin dile değgin, dinsel, sosyal, v.b.) belirtin ve bir arada var olan grupların listesini yapın:
4. Birimdeki insanların yaklaşık sayısını:
5. Genetik izolasyonunun yaklaşık derecesi:
6. Akarba evliliklerinin yaklaşık frekansı ve buna karşı vaziyet alırlar:
7. Örnek tüm Birimi temsil ediyor mu? Eğer etmiyorsa Örnek Birimin hangi kısmını temsil ediyor?
8. Birim içerisinde homojenliğin noksanlığını gösteren herhangi bir kanıt (gelişim ve fiziksel yapıya etkileyen çevresel faktörlerde ve genetik karakterlerdeki bölgesel farklılıklar gibi) var mıdır? Eğer varsa Örnek bütün bu tür varyasyonları temsil edecek şekilde kapıyor mu?
9. Örnekleme yöntemi:
10. Birim üyelerini Örnek dışında bırakmadaki esas (örneğin kardeşler, belli bir ata düzeyine kadar olan yabancılar, kötü sağlık, v.b.):
11. Birim içerisindeki mesleki kategorilerin yaklaşık frekanslarıyla birlikte bir listesi:
12. Birimin diyetinin genel tanımı:
13. Birimin patolojisinin genel tanımı:

Temel Liste, Kart 1 için Ölçü Kayıtına Formu

İBP ÖLÇÜLERİ - TEMEL LİSTE

İNCELEME NUMARASI	1	☐	☐
KART NUMARASI	3	☐	☐
COĞRAFİ ALAN	4	☐	☐
CİNSİYET (1: Erkek, 2: Dişi)	6	☐	☐
YOKLAMA TARİHİ	7	☐	☐
DOĞUM TARİHİ	12	☐	☐
YAŞ	17	☐	☐
Yaş için Kod:	21	☐	☐
DENRK NUMARASI	22	☐	☐
İBP NUMARASI	25	☐	☐
SAGLIK: (Kod 1, 2 ya da 3)	27	☐	☐
ADET BAŞLANGICI/MENOPOZ: (Kod 1, 2, ya da 3)	28	☐	☐
Kod: 1: Boy; 2: Sırt üstü yatanırken	29	☐	☐
BOY/SIRT ÜSTÜ YATAR DURUMDA BOY	30	☐	☐
İLUMUN ÖN ÜST DİKENİNİN YUK.	34	☐	☐
Kod: 1: Büt; 2: Baş-basen	38	☐	☐
BÜT/BAS-BASEN	39	☐	☐
FEMÜR KONDULLER ARASI GENİŞLİK	43	☐	☐
EL BİLEĞİ GENİŞLİĞİ	46	☐	☐
BALDIR ÇEVRESİ	48	☐	☐
ÜST KOL ÇEVRESİ (serbest hareketli)	51	☐	☐
BÜTÜN KOL UZUNLUĞU	54	☐	☐
OMUZ GENİŞLİĞİ	57	☐	☐
GÖĞÜS GENİŞLİĞİ	60	☐	☐
GÖĞÜS DERİNLİĞİ	63	☐	☐
BİLİOCRİSTAL ÇAP	66	☐	☐

Kodlar:

YAŞ:

- 1: Doğum Tarihi gününe kadar bilinmemekte.
- 2: Doğum Tarihi yalnızca ayına kadar bilinmemekte.
- 3: Doğum Tarihi belli bir yılın belli üç ayından herhangi birinde olarak bilinmemekte.
- 4: Doğum Tarihi yalnızca yılına kadar bilinmemekte.
- 5: Doğum Tarihi bir yıldan fazla bir zamanlık içinde.

SAGLIK:

- 1: Görülür şekilde sağlıklı.
- 2: Küçük miktarda ya da had hastalık.
- 3: Kesinlikle hasta.

ADET BAŞLANGICI/MENOPOZ

- 1: İlk adet gelmemiş.
- 2: İlk adet gelmiş (Menopoz yok).
- 3: Menopoz olmuş.

Temel Liste, Kart 1 için Ölçü Kaydetme Formu

DİP ÖLÇÜLERİ - TEMEL LİSTE

İNCELEME NUMARASI	1	☐	☐
KART NUMARASI	3	☐	
CİNSİYET (1: Erkek, 2: Dişi)	4	☐	
YAŞ	5	☐	☐
DENEK NUMARASI	9	☐	☐
DİP NUMARASI	12	☐	☐
BAŞ UZUNLUĞU	16	☐	☐
BAŞ GENİŞLİĞİ	17	☐	☐
YÜZ GENİŞLİĞİ	20	☐	☐
YÜZ UZUNLUĞU (Nasırdan Çene Mon'a)	23	☐	☐
BURUN UZUNLUĞU	26	☐	☐
BURUN GENİŞLİĞİ	28	☐	☐
DERİ KIVRIMI: TRICEPS	30	☐	☐
SUBSCAPULAR	33	☐	☐
AĞIRLIK	36	☐	☐

0,2 ya da 0,5 mm.

0,1 kg.

DİTİYARI VERİLER

ISKELET YAŞININ BELGİLENMESİ	40	☐	☐	☐	☐	(en fazla 4 yıl belindedir)
GENİTAL GELİŞİM	44	☐				
KOLTUKALTI KILLARININ GELİŞİMİ	45	☐				
PUBİS BÖLGESİ KILLARININ GELİŞİMİ	46	☐				
GÖĞÜS GELİŞİMİ	47	☐				
SOMATOTİP: Endomorfi	48	☐	☐			(en fazla 0,5 birime kadar)
Mesomorfi	50	☐	☐			
Ektomorfi	52	☐	☐			

Tam Liste, Kart 3 için Ölçü Kaydetme Formu

İBP ÖLÇÜLERİ - TAM LİSTE

İNCELEME NUMARASI	1	☐	☐
KART NUMARASI	3	☐	☐
COĞRAFI ALAN	4	☐	☐
CİNSİYET (1: Erkek, 2: Dişi)	6	☐	☐
YOKLAMA TARİHİ	7	☐	☐
DOĞUM TARİHİ	12	☐	☐
YAŞ	17	☐	☐
Yaş için Kod:	21	☐	☐
DENEK NUMARASI	72	☐	☐
İBP NUMARASI	23	☐	☐
SAGLIK: (Kod 1, 2 ya da 3)	27	☐	☐
ADET BAŞLANGICI/MENOPOZ: (Kod 1, 2 ya da 3)	28	☐	☐
Kod: (1: Boy, 2: Sırt üstü yatışken)	29	☐	☐
BOY (SIRT ÜSTÜ YATAR DURUMDA BOY)	30	☐	☐
SUPRASTERNAL YÜKSEKLİK	34	☐	☐
İLİJİMPÜN ÖN-ÜST DİKENİNİN YÜK.	38	☐	☐
TIBİAL E YÜKSEKLİĞİ	42	☐	☐
ALT BACAK UZUNLUĞU	45	☐	☐
BÜTÜN KOL UZUNLUĞU	48	☐	☐
ÜST KOL UZUNLUĞU	51	☐	☐
ÖN KOL UZUNLUĞU	54	☐	☐
HÜMERUS KONDÜLLER ARASI GENİŞLİĞİ	57	☐	☐
EL BİLEĞİ GENİŞLİĞİ	59	☐	☐
EL GENİŞLİĞİ	61	☐	☐
FEMUR KONDÜLLER ARASI GENİŞLİĞİ	64	☐	☐
AYAK BİLEĞİ GENİŞLİĞİ	67	☐	☐
AYAK UZUNLUĞU	70	☐	☐
Kod: 1: Diş, 2: Baş-baş	73	☐	☐
BÜST/BAŞ-BASEN	74	☐	☐

Kodlar:

SAGLIK:

- 1: Görülür şekilde sağlıklı.
- 2: Küçük miktar ya da had hastalık.
- 3: Kesinlikle hasta.

ADET BAŞLANGICI/MENOPOZ

- 1: İlk adet gelmemiş.
- 2: İlk adet gelmiş (Menopoz yok).
- 3: Menopoz almış.

Tam Lâter, Kart 6 için Ölçü Kavramına Formu

İBP ÖLÇÜLERİ - TAM LİSTE

İNCELEME NUMARASI	1	☐
KART NUMARASI	3	☐
CİNSİYET: (1: Erkek, 2: Dişi)	4	☐
YAŞ	5	☐
DENEK NUMARASI	9	☐
İBP NUMARASI	12	☐
ÜST BAĞAK ÇEVRESİ	14	☐
BALDIR ÇEVRESİ	17	☐
OMUZ GENİŞLİĞİ	20	☐
GÖĞÜS GENİŞLİĞİ	23	☐
GÖĞÜS DERİNLİĞİ	26	☐
MILJOKRİSTAL ÇAP	29	☐
GÖĞÜS ÇEVRESİ	32	☐
ÜST KOL ÇEVRESİ (arabes bırakılmay)	35	☐
ÜST KOL ÇEVRESİ (kavalınay)	38	☐
DERİ KIVRIMLARI: TRICEPS	41	☐
SUBSCAPULAR	44	☐
SUPRALLIAC	47	☐
BAŞ UZUNLUĞU	50	☐
BAŞ GENİŞLİĞİ	53	☐
YUZ GENİŞLİĞİ	56	☐
ÇENE GENİŞLİĞİ	59	☐
YUZ UZUNLUĞU (Mastoidian Gonionlar'a)	62	☐
BURUN UZUNLUĞU	65	☐
BURUN GENİŞLİĞİ	67	☐
AĞIZ GENİŞLİĞİ	69	☐
DUDAK KALINLIĞI	71	☐
BAŞ YUKSEKLİĞİ	73	☐
AĞIRLIK	76	☐

0,2 ya da 0,5 mm.

0,1 kg.

Kadı:

YAŞ:

- 1: Doğum Tarihi guzine kadar bilinmektedir.
- 2: Doğum Tarihi yalnızca ayına kadar bilinmektedir.
- 3: Doğum Tarihi belli bir yılın belli üç ayından herhangi birinde olarak bilinmektedir.
- 4: Doğum Tarihi yalnızca yabna kadar bilinmektedir.
- 5: Doğum Tarihi bir yıldan fazla bir kesinlik içinde bilinmemtedir.

Tam Liste, Kart 3 için Ölçü Kaydetme Formu

İBP ÖLÇÜLERİ - TAM LİSTE

İNCELEME NUMARASI 1 □ □ □
 KART NUMARASI 3 □
 CİNNİYET: (1: Erkek, 2: Dişi) 4 □
 YAŞ 5 □ □ □ □
 DENEK NUMARASI 9 □ □ □
 İBP NUMARASI 12 □ □

İHTİYARİ VERİLER

İSKELET YAŞININ BELGİLENMESİ 14 □ □ □ □ (ondalık yıllar halinde)
 GENİTAL GELİŞİM 18 □
 KOLTUKALTI KILLARININ GELİŞİMİ 19 □
 PİHİS BÖLGESİ KILLARININ GELİŞİMİ 20 □
 GÖĞÜS GELİŞİMİ 21 □
 SOMATOTİP: Endometri 22 □ □ (en yakını 0,5 birim kadar)
 Mesometri 24 □ □
 Ekometri 26 □ □

Kart 6 için Kayıt Kağıdı

IBP - PRİMER DİŞ ÇIKARMA

İNCELEME NUMARASI 1
 KART NUMARASI 3
 COĞRAFI ALAN 4
 CİNSİYET: (1: Erkek, 2: Dişi) 6
 YOKLAMA TARİHİ 7
 İNİŞİM TARİHİ 12
 YAŞ 17
 Yaş Kodu 21
 DENEK NUMARASI 22
 IBP NUMARASI 23

ÜST ÇENE

	Dişin SAĞI	Dişin SOLU	
Merkezli kesici	27 ☐	32 ☐	
Yan kesici	28 ☐	33 ☐	Diş numaraları:
Köpek dişi	29 ☐	34 ☐	1: çıkarılmıy.
Birinci molar	30 ☐	35 ☐	2: dişi ya da daha fazla sırtı uc.
İkinci molar	31 ☐	36 ☐	3: 1/3 den fazla molar.
			4: tamamen çıkarılmıy.

ALT ÇENE

Merkezli kesici	37 ☐	42 ☐	5: çıkarılmıy.
Yan kesici	38 ☐	43 ☐	6: yavaş yavaş yer al- mayıp, çaprazlık.
Köpek dişi	39 ☐	44 ☐	7: agenezis (diş tecrübe- cillerinin bile mev- cut olmaması).
Birinci molar	40 ☐	45 ☐	
İkinci molar	41 ☐	46 ☐	8: çukurluk.

TOPLAM ÇIKMIŞ DİŞ SAYISI: PRİMER 47
 SEKONDER 48

TAHMİN EDİLMİŞ DİŞ YAŞI 51
 Diş Yaşı için Kod 50
 Yaş tahmini için kullanılan standarda göre Kod 56

Diş Yaşı için Kod:

- 1: Primer-belli çıkarılmıy dişler
- 2: Primer-çıkarmı dişlerin sayısı
- 3: Primer-belli çıkarılmıy dişler
- 4: Sekonder-belli çıkarılmıy dişler
- 5: Sekonder-çıkarmı dişlerin sayısı

Kullanılan Standard için Kod:

- 1: "Avrupa" - (Tablo A1(1-A1/3)).
- 2: Alt orijinal (ağıllayıcı).
- 3: Diğer (ağıllayıcı).

Kart 7 için Kayıt Kağıdı

IBF - SEKONDER DİŞ ÇIKARMA

İNCELEME NUMARASI 1
 KART NUMARASI 3
 COĞRAFI ALAN 4
 CİNSİYET: (1: Erkek, 2: Diş) 6
 YOĞLAMA TARİHİ 7
 DOĞUM TARİHİ 12
 YAŞ 17
 Yağ için Kod 21
 DENEK NUMARASI 22
 IBF NUMARASI 23

ÜST ÇENE

	Dişlerin SAĞI	Dişlerin SOLU	
Merkezî kesici	27 ☐	35 ☐	
Yan kesici	28 ☐	36 ☐	Diş enflamaları:
Kopuk diş	29 ☐	37 ☐	1: çıkmamış.
Birinci premolar	30 ☐	38 ☐	2: iki ya da daha fazla
İkinci premolar	31 ☐	39 ☐	dişli ve.
Birinci molar	32 ☐	40 ☐	3: 1/3 den fazla molar.
İkinci molar	33 ☐	41 ☐	4: tamamen çürümüş.
Üçüncü molar	34 ☐	42 ☐	5: eksikmiş.

6: yalnız yerde yer alması/

çaprazlık.

ALT ÇENE

Merkezî kesici	43 ☐	31 ☐	7: agromolis (diş tomur-
Yan kesici	44 ☐	32 ☐	cullarının bile mevc-
Kopuk diş	45 ☐	33 ☐	ut olmaması).
Birinci premolar	46 ☐	34 ☐	8: çökülmüş.
İkinci premolar	47 ☐	35 ☐	
Birinci molar	48 ☐	36 ☐	
İkinci molar	49 ☐	37 ☐	
Üçüncü molar	50 ☐	38 ☐	

TOPLAM ÇIKMIŞ DİŞ SAYISI: PRİMER 59 SEKONDER 61 TAKRİM EDİLMİŞ DİŞ YAŞI 69   Diş Yaşı için Kod (Ayrıntılar için Kart 6'ya bak.) 67

Kullanılan Standard için Kod (Ayrıntılar için

Kart 6'ya bakınız) 65